ותקינו רבנן [א]דתשמט זכר לשביעית ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה עמד והתקין פרוסבול ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא שביעית ותקינו רבנן דתשמט אמר אביי שב ואל תעשה הוא רבא אמר הפקר ב"ד הפקר דאמר ר' יצחק [ב]מנין [ג]שהפקר ב"ד הפקר שנאמ' [ד]וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה [א] רבי [ב]אליעזר אמר מהכא [2]אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וגו' וכי מה ענין ראשים אצל אבות לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו אף ראשים מנחילין העם כל מה שירצו איבעיא להו כי התקין הלל פרוסבול לדריה הוא דתקין או דלמא לדרי עלמא נמי תקין למאי נפקא מינה לבטוליה אי אמרת לדריה הוא דתקין מבטלינן ליה אלא אי אמרת לדרי עלמא נמי תקין [ג]אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין מאי ת"ש דאמר שמואל לא כתבינן פרוסבול אלא אי בבי דינא דסורא אי בבי דינא דנהרדעא ואי סלקא דעתך לדרי עלמא נמי תקין בשאר בי דינא נמי לכתבו דלמא כי תקין הלל לדרי עלמא [ד]כגון בי דינא דידיה וכרב אמי ורב אסי דאלימי לאפקועי ממונא אבל לכולי עלמא לא ת"ש דאמר שמואל הא פרוסבלא עולבנא דדייני הוא אי איישר חיל אבטליני' אבטליני' והא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין הכי קאמר אם איישר חיל יותר מהלל אבטליניה ורב נחמן אמר אקיימנה אקיימנה הא מיקיים וקאי הכי קאמר אימא ביה מילתא דאע"ג דלא כתוב ככתוב דמי איבעיא להו האי עולבנא לישנא דחוצפא הוא או לישנא דניחותא הוא ת"ש דאמר עולא עלובה [ה]כלה שזינתה בקרב חופתה אמר רב מרי ברה דבת שמואל מאי קרא [3]עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו אמר [ה]רבא עדיין חביבותא הוא גבן דכתיב נתן ולא כתיב הסריח תנו רבנן [ו]הנעלבין [ה]ואינן עולבים שומעין חרפתן ואין משיבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהן הכתוב אומר [4]ואוהביו כצאת השמש בגבורתו מאי פרוסבול אמר רב חסדא פרוס בולי ובוטי בולי

ולא עקר ליה בידים וכי האי גוונא מותר לעקור דבר מן התורה כגון שופר ולולב ודומיהן ביבמות בהאשה רבה (דף 5:) דלא עקירה בידים היא: **רבא אמר.** לעולם בין לרבנן דפליגי אדרבי ואמרי שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דאורייתא ותקין הלל דלא תשמט בין לרבי דאמר לאו דאורייתא ואמור רבנן דתשמט לא מיקרי דבר דבדבר שבממון אין כאן עקירת דבר מן התורה במקום שייג ונדר דהפקר ב"ד בממון הפקר: **יחרם כל רכושו.** באנשי כנסת הגדולה כתיב: **מה ענין ראשים אצל אבות.** הוה ליה למכתב ולאשי המטות: **כל מה שירצו.** מחלוק נכסיו על פיו: **לבטוליה.** להושיב ב"ד אי אכשור דרי שלא יהו מוונעין מלהלוות לבטל את תקנת הלל שאפילו כתב פרוזבול ישמט: **לא כתבינן פרוסבול.** דלא אלים לאפקועי ממונא: **אלא כי דינא דסורא.** רב: **כי דינא דנהרדעא.** שמואל דכי אמרה שמואל להך מילתא וכי איתשיל הך שאלתא בבי מדרשא הוה בי דינא דרב אמי ורב אסי והיינו דאשי דלמא כי תקון הלל נמי לדרי עלמא לא תקון אלא כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי: **עולבנא דדייני הוא.** לקמן מפרש לשון חוצפא שנוטלים ממון שלא כדין בחזקה: **אם איישר חיל.** אם אחזיק כח: **אבטליניה.** אלמא לאו לדרי עלמא תקון דא"כ היכי מצי שמואל למימר אבטליניה: **אימא ביה מילתא.** אושיב בית דין ואתקין דאתם מלוין יהו כמוסרין שטרותיהן לבית דין ואע"ג דלא כתב ניהו כמו שכתב: **לישנא דניחותא.** לא עשאוהו אלא לנחת הדיינים שלא יטריחו להגבות מלוותיהם לפני שביעית שלא תבא שביעית ומשמיטה הלכך אי איישר חיל אבטליניה: **עלובה.** חלופה: **שזינתה בקרב חופתה.** בעוד שכינה וישראל בסיני עשו את העגל שהרי לא נסעו מסיני עד לאחר הקמת המשכן בשנה שניה דכתיב ויהי בשנה השנית בחדש השני וגו' ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני (במדבר י): **מאי קרא.** דיש לדרוש עליהם כלה מזנה בחופתה: **במסבו.** בחופתו: **נרדי נתן ריחו.** בושמי עזב ריחו הטוב כמו ולא נתן סיחון

ת"ר כו' והתם מסתמא פשט ויכולין לעמוד וי"ל דדוקא בי"ח דבר אפי' גדול אין יכול לבטל כדאשכחן בירושלמי מפני שעמדו להם בנפשותיהם כדאיתא התם דתלמידי ב"ש היו הורגין בתלמידי ב"ה ובכל דבר גדול יכול לבטל חוץ מי"ח דבר והיכא דלא פשט כגון שמן אע"ג דעמדו עליהן בנפשותיהן אפי' קטן יכול להתיר והא דקאמר וסמכו רבותינו אהא דאין גחרים גזירה על הגבור לא מייתי הוה טעמא אלא משום דלא תימא הואיל והראשונים נמנו עליו לאוסרו למה נמנה הוא עליו להתירו אדרבה היה לו להמנות לאסור בכמה דוכתי דראשונים גזרו ולא קיבלו מנייהו ובתראי גזור וקבלו מנייהו בפ"ק דשבת (דף יד:) ובפ"ק דחולין (דף ו.) להכי קאמר דלא רצה להמנות לאסור משום דחזא דאין רוב גבור יכולין לעמוד בו ומיהו בדבר שלא תקנו שיתפשט האיסור בכל ישראל אלא במקום אחד דוקא ההיא דבפרק כל הבשר (חולין קי.) דרב איקלע לטטלופוס דאמר בקעה מצא וגדר בה גדר ואסר להו בחל וכן כל הך דפרק חולין (שבת קלט.) דשלחו ליה בני בשכר ואסר להם לפי שאינן בני תורה גדול יכול להתיר ולא קטן:

דאלימי לאפקועי ממונא. ר"ת כתב דפרוסבול כי היה אומר דלא בעינן אלא ב"ד חשוב שבדור ואשכחן נמי (לקמן לז.) שהיו מקילין רבנן בדי רב אשי דמסרי מילייהו אהדדי. תנן במסכת שביעית (פ"י מ"ה) פרוסבול המוקדם כשר והמאוחר פסול ומפ' בירושלמי משום דפרוסבול אינו מועיל מה שמלוה אחר כתיבת פרוסבול אלא למה שהלוה קודם זמן הכתוב בפרוסבול ולכך מאוחר פסול דמרויח שלא כדין כל מה שהלוה אחר כתיבת פרוסבול עד זמן הכתוב בו: **דכתיב** נתן ולא כתיב הסריח. אע"ג דאית ליה למכתב לישנא מעליא מ"מ הוה מצי למכתב עוזר: אלא

דבר הקטיר לו, ואם אינו קונה, נמקה בהשכבה זו מניין, על שלו שכב (שם).

עין משפט נר מצוה

א [מרי' פ"ט מהל' שמיטה ה"ב והי"ג]:

מ ב מרי' פכ"ד מהל' סנהדרין הל' ו סמג לאוין רח עוש"ע ח"מ סי' ב:

מא ג מרי' פ"ב מהל' ממרים הל' ג סמג לאוין רח ועשין קיח:

מב ד מרי' פ"ט מהל' שמטה הל' ח סמג לאוין רעא עוש"ע ח"מ סי' סז סעי' יח:

מג ה מרי' פ"ה מהלכות דעות הל' יג [וס"ב שם ה"ג]:

תורה אור השלם

1. וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כְּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יֻחְרַם כָּל רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה:

עזרא י ח

2. אֵלֶּה הַנְּחָלֹת אֲשֶׁר נָחֲלוּ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹרָל בְּשִׁלֹה לִפְנֵי יְיָ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיְכַלּוּ מֵחַלֵּק אֶת הָאָרֶץ:

יהושע יט נא

3. עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּמַסְבּוֹ נַרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ:

שיר השירים א יב

4. וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

שופטים ה לא

גליון הש"ס

גמ' הא אין ב"ד יכול. עי' יבמות ל' עט ע"ב תד"ה בימי רבי:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' ר"א אמר מהכא. ר"ב עי' לבוש עיר שושן סי' סז ס"א וס"ו ולב"ח הפקר ב"ד היה הפקר מן התורה הוא דקרא דאלה הנחלות בתורה כתיב עכ"ל וע"ע לאין זה פסוק תורה ב"א ויהושע סי' יט פסוק נ"א:

מסורת הש"ם

ג) יבמות פט: שקליס ג., ב) [נ"ל אלעזר], ג) מסכת ע"ז לו. מ"ק ג: מגילה ב. עדיות פ"פ מ"ה, ד) שבת פח.; ה) [שם אימא רב], ו) ב"ז שם: יומא כג.,

---

מוסף רש"י

הפקר ב"ד הפקר. וכל מילי דממונא נאו עקירה היא (יבמות פפ:). עלובה. חלופה, דעולבנא לשנא דחלופה היא (שבת פח:). בקרב חופתה. ישראל כשעמדו בסיני ועשו העגל (שם). **נתן.** עזב ריחו הטוב לאחרים (שם). ועדיין חביבותא היא גבן. אע"פ שהתקנה מפסד בגנותנו הראה לנו לשון חבה (שם). הנעלבין ואינן עולבים. אחרים בתין עליהם ולא הן על אחרים (שם). עושין מאהבה. מאהבת המקום, ושמחין ביסורין. על עניה הנאה עליהם (שם).

מכאן שייך לעמוד הבא

יתומין אין צריכין פרוסבול. דבלאו הכי לא משמט שביעית לחוב שלהן, דאגן דידייהו דיתמי אגן ורמי עלן להפוקי מזכויותיהו, הלכך שטרות שלהן כמקורים לב"ד דמי ואגן המוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין, חכו גופו של פרוזבול מוקרבי לבם פלוני ופלוני הדיינין (ב"ק לז.). דר"ג ובית דינו. להכי נקט ר"ג דנשיא הוה ובית דינו ב"ד משום (שם). אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע. ואם יש קרקע כל שהיא נלוה כותבין עליה פרוזבול אף ממוכ גדול וגוב לא תשמטנו שביעית, דכי תקון הלל פרוזבול אשעבוד קרקעות תקון, דמלוה המלויה היא (קדושין כו:). **לאשר אשם לו.** ולא כתב לאשר הלוהו, אלא לאשר האשם שלו, ואשם הוא קרן דלמרינן בהגזל (ב"ק קי.). למי שהקרן שלו (כתובות יט. וכעי"ז פסחים לא.) לאשר הקרן שלו, ולא לאשר נשה בו (כתובות פב.). **וכי מפני שאנו מדרמין.** שאנו אומרים וסבורים ואומרין מאומר לנו (לעיל יט:). **שטר העומד לגבות כגבוי דמי.** מי שיש לו שטר חוב על חבירו ושיעבד לו בו נכסיו, מוחזק בעל השטר בנכסים יותר מן הלוה (סוטה כה.) כלומר גדול כח השטר וכמו שמוחזק בנכסים (יבמות לח:). **והמוסר שטרותיו לבית דין.** הוא פרוזבול שהתקין הלל שכתוב בו מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שאלנה, אין משמטין. דלא קרינן ביה לא יגוש, שהרי אינו חובע כלום (מכות ג:). **מנין לבעל חוב שקונה משכון.** לכל מילי להתחייב באומנין (ב"מ פב.) כל ימי הלוואה המשכון קנוי לו ואם נאנס חייב באומנין, שאינו עליו לא כשומר חנם ולא כשומר שכר שפטורין באומנין, אלא מלוה בגרשומו ובשמירתו עומד (פסחים לא.). ולך תהיה צדקה. בהשבת הטבוח כתיב, אי אמרת קונה משכון איכא לדקה בהא שכיבה בשכב בשלמתו שהשאיל לו זה

ולהוו ידעי דתרוב ביתא כדאמרינן במזיר בפ' ב"ש (דף לב:) והא דבעי בשמון לדריה תקון לאו לדריה ממש אלא לדור הסמוך אחר מורכן אי נמי ההיא בעיא אליבא דרבא דמשני הפקר ב"ד בסוף ערכין (דף לב:) מנו יובלות לקדש שמיעין דמשמע דיובל לא נהג היינו למאי דס"ד התם מעיקרא דלא חזרו עשרת השבטים שבלו ולא היו בגלות בבל אלא ב' שבטים וכשעלו בבית שני לא היו כל יושביה עליה אבל במסקנא דאמרי' דירמיהו החזירן ויאשיהו מלך עליהן נמצאו להיו שם מי"ב שבטים ואע"ג שלא עלו כולם חשיב כל יושביה ומיהו קשה דזיל קרי בי רב הוא דנעזרא מני לכל י"ב שבטים:

ותקון רבנן דתשמט זכר לשביעית. והא דלא תקון נמי יובל זכר ליובל משום דאין רוב גבור יכולין לעמוד בה ליאסר בעבודת קרקע שתי שנים רצופות: **אלא אם** כן גדול הימנו כו'. ואי"ת היכי דמי אי דפשט ברוב ישראל אפי' גדול הימנו אין יכול לבטל דאמרי' בפרק אין מעמידין (ע"ז לו.) גבי י"ח דבר שאפי' יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו ואי דלא פשט ברוב ישראל אפי' קטן יכול לבטל דאמרינן נמי התם גבי שמן דרבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו והתירוהו משום דלא פשט איסורו ברוב ישראל וי"ל דהא קאמר התם וסמכו רבותינו על דברי רבן שמעון בן גמליאל ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק שהיו אומרים אין גוחרין גזירה על הגבור אלא א"כ רוב הגבור יכולים לעמוד בה משמע משום דהוה תרתי היה להם כח להתיר דלא פשט וגם לא היו יכולים לעמוד בה אבל הכא אי פשט ולא היו יכולים לעמוד אי היו יכולים לעמוד ולא פשט ואין משמע כן בירושלמי בפ"ק דשבת דאמר התם ר"י בעי ולא כן תניין שאין ב"ד יכולין לבטל דברי ב"ד חברו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין ור' יהודה הנשיא ובית דינו מתירין מה שאסר דניאל וחבורתו אלא רבי יוחנן כדעתיה דא"ר יוחנן בשם רבי אלעזר בר צדוק מקובלני שכל גזירה שב"ד גוחרין על הגבור ולא קיבלו רוב גבור עליהן אינה גזירה ובדקו ומצאו בגזירתו של שמן ולא קבלו רוב גבור עליהן אלמא משמע דבהאי טעמא לחודיה קגי ועוד דברים מגילה (דף ג.) פריך ואי ס"ד אנשי כנסת הגדולה י"ד וט"ו הוא דתקון אתו רבנן ועקרו תקנתא דתקינו אנשי כנסת הגדולה והתנן אין

עדיין חביבותא הוא גבן. אע"פ שהזכיר קלקוליהן לא הזכיר אלא במרחית חיבה דלא כתיב הסריח: **הנעלבים** גרסי'. אותן שנעלבים מיד אחרים: **ואין עולבים.** את אחרים: **עושין.** מצות מאהבת המקום ולא ליטול שכר ולא מירא פורענות: **פרוז.** תקנה: בולי

ומאי [ה]כלה שזינתה בקרב חופתה אמר רב מרי ברה דבת שמואל מאי קרא עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו אמר רבא עדיין חביבותא הוא גבן דכתיב נתן ולא כתיב הסריח תנו רבנן הנעלבין ואינן עולבים שומעין חרפתן ואין משיבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו מאי פרוסבול אמר רב חסדא פרוס בולי ובוטי בולי

מסורת הש"ס

ד) יבמות פט: שקליס ג., ב) [נ"ל אלעזר], ג) מסכת ע"ז לו. מ"ק ג: מגילה ב. עדיות פ"פ מ"ה, ד) שבת פח.; ה) [שם אימא רב], ו) ב"ז שם: יומא כג.,

בולי אלו עשירים דכתיב [1]ושברתי את גאון עוזכם ותני רב יוסף אלו בולאות שביהודה בוטי אלו העניים דכתיב [2]העבט תעביטנו אמר ליה רבא ללעוזא מאי פרוסבול א"ל פורסא דמילתא [6]אמר רב יהודה אמר שמואל יתומין אין צריכין פרוסבול [7]וכן תני רמי בר חמא [8]יתומין אין צריכין פרוסבול דר"ג ובית דינו אביהן של יתומין [9]תנן התם [10]אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע אם אין לו [11]מזכהו בתוך שדהו וכמה כל שהו וכמה כל שהו אמר רב חייא בר אשי אמר רב אפילו קלח של כרוב אמר רב יהודה אפי' [12]השאילו מקום לתנור ולכירים כותבין עליו פרוסבול איני והתני הלל אין כותבין פרוסבול אלא על עציץ נקוב בלבד נקוב אין שאינו נקוב לא אמאי והא איכא מקומו [13]לא צריכא [14] דמנח אסיכי רב אשי מקני ליה גידמא דדיקלא וכתב עליה פרוסבול רבנן דבי רב אשי [15]מסרי מיליהו להדדי רבי יונתן מסר מילי לר' חייא בר אבא אמר ליה צריכנא מידי אחרינא אמר ליה לא צריכת ת"ר [16]אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע כותבין עליו פרוסבול לו ולערב אין להן קרקע ולחייב לו יש לו קרקע כותבין עליו פרוסבול מדרבי נתן [17]דתניא רבי נתן אומר [18]מנין לנושה בחברו מנה וחברו בחברו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל [3]ונתן לאשר אשם לו [19]תנן התם [20]השביעית משמטת את המלוה בין בשטר בין שלא בשטר רב ושמואל דאמרי תרוייהו [21]בשטר שטר שיש בו אחריות נכסים שלא בשטר שאין בו אחריות נכסים כל שכן מלוה על פה רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרוייהו בשטר שטר שאין בו אחריות נכסים שלא בשטר [22]מלוה על פה אבל שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט תניא כותיה דר' יוחנן ורבי שמעון בן לקיש שטר חוב משמט ואם יש בו אחריות נכסים אינו משמט תניא אידך [23]סיים לו שדה בהלוואתו אינו משמט ולא עוד אלא אפילו כתב כל נכסיי אחראין וערבאין לך אינו משמט קריביה דר' אסי הוה ליה ההוא שטרא דהוה כתיב ביה אחריות נכסים אתא לקמיה דר' אסי אמר ליה משמט או אינו משמט א"ל אינו משמט שבקיה ואתא לקמיה דר' יוחנן א"ל משמט אתא ר' אסי לקמיה דר' יוחנן א"ל משמט או אינו משמט אמר ליה משמט והא מר הוא דאמר אינו משמט א"ל [24] וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה א"ל והתני' כוותיה דמר א"ל דלמא ההיא בית שמאי היא [25]דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי [26]תנן התם [27]המלוה את חבירו מעות על המשכון [28]והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמטין בשלמא מוסר שטרותיו לב"ד דתפסי להו בי דינא אלא מלוה על המשכון מאי טעמא אמר רבא משום דתפס ליה אמר ליה אביי אלא מעתה הלוהו ודר בחצרו דתפס ליה הכי נמי דלא משמט אמר ליה שאני משכון דקני ליה מדרבי יצחק [29]דאמר רבי יצחק [30]מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר [4]ולך תהיה צדקה אם אינו קונה צדקה מנין מכאן לבעל חוב שקונה משכון תנן התם

המחזיר

אלא על הקרקע. משום דמלתא דשכיחא היא שמלוה למי שיש לו קרקע לפי שאין יכול לגלותו ועומדת בפניו ואע"ג דעליו נקוב יכול לגלותו לא פלוג רבנן במקרקעי והא דכתבינן לקרקע כל שהוא פי' בקונטרס משום דרלוי לגבות בו כל החוב כמעשה דקטיעא דאביי ורבינו שמואל פי' משום דקרקע כל שהוא שוה כל החוב דאין אוגאה לקרקעות וקשה דהא אמרי' (כתובות דף ק:[5]) דביטול מקח יש להם עד פלגא: **מדרבי** נתן. הלכה כר' נתן דרבא בפרק כל שעה (פסחים לא.) לא מתוקמא מלתיה אלא כרבי נתן גבי פלוגתא דלמפרע הוא גובה דאביי ורבא וקיימא לן כרבא בר מיע"ל קג"ם ור"ת בתחלה ר"ל דאין הלכה כרבי נתן ושוב חזר בו ואין להאריך כאן:

שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט. הא דאמרינן לעיל בפ"ב (דף יח.) דאונס קנס ופיתוי שזקפן במלוה משמטין ומפרש דהיינו משעת העמדה בדין אע"ג דמשעמד בדין גבי ממשעבדי כדמוכח בכמה דוכתי וכן כתובה משתפגום ומזקוף משמטת אע"ג דגבי ממשעבדי [6] מ"מ אליס טפי כשמפורש שיעבוד בשטר:

דתפים ליה. פי' בתורת משכון ודרשי' בספרי ולא של אחיך בידך: **אלא** מעתה הלוהו ודר בחצרו. אין לפרש דפריך מהלוהו אלא על חצרו מדלא נקט הלוהו ויש לו משכון בידו אלא פריך הלוהו על חצירו ודר בחצירו דאפ"ה משמט כדמוכח בפ' איזהו נשך (ב"מ דף סז:) דאמרינן האי משכנתא בחתרא דמסלקי שביעית משמטת:

שאני משכון דקני ליה מדרבי יצחק. ואם תאמר והא דר' יצחק אלא בשעת הלוואתו כדאמרינן בהאומנים (ב"מ פב.) ובשלהי פרק הדיינין (שבועות מד.) והכא המלוה על המשכון קתני דמשמע בשעת הלוואתו כדאמרי' התם והא אידי ואידי הלוהו על המשכון קתני ואין מברר לחלק בין המלוה להלוהו ועוד בפרק הזהב (ב"מ דף מח:) וכפ' הדיינין (שבועות מד:) משמע נמי דאפי' בשעת הלוואתו אינו משמט גבי מלוה על המשכון ואינו שוה אלא פלגא דקאמר דשב"ג דאינו משמט פי' מה שכנגד המשכון ורבי יהודה הנשיא סבר דמשמט משום דלא תפיס ליה אלא לזכרון דברים בעלמא והיינו ע"כ במשכון בשעת הלוואתו דשלא בשעת הלוואתו מאי דמשכן שקיל לגוביינא ואפילו הכי אם היה שוה המשכון כנגד ההלואה אינו משמט וי"ל דמסתבר ליה להש"ס מאחר דקני ליה מדרבי יצחק שלא בשעת הלוואתו אליס נמי שיעבודיה בשעת הלוואה דלא משמט דקרינן ביה ולא של אחיך בידך וכן צריך לפרש בפרק כל שעה (פסחים לא:) דמייתי דר' יצחק גבי ישראל שהלוה לעובד כוכבים על חמרו דאליס שיעבודיה אפילו בשעת הלוואתו דמיקרי שלך לעבור בבל ילאה הואיל שלא בשעת הלוואה קני לגמרי דאפילו מקבל פקדון

מעובדי

מסורת הש"ס

1) בולי וכוטי. עשיריס ועניים. עשיריס שלא יפסידו ועניים שלא יעבלו דלת בפנייסס: בולאות. עשיריס: העבט. ומי הן הלוויס עניים: לעוזא. שאינו מדבר בלשון עברי הוא לעוזא ואומו ששאל רבא היימנו זאת היה מדבר בלשון פרוזבול ופי' לו שבלשונו פרוס פורסא תקנה: אין צריכין פרוסבול. שאין שביעית משמטת חוב של אביהן המת: ר"ג ובית דינו. כלומר נשיאי ישראל שבכל דור ודור: אביהן של יתומין הן. וממונים עליהן ועל ממונם והיו שטרותיהן כמסורים לב"ד. הא דנקט רבן גמליאל שהיה בית דינו קייס ונוהג כשנשיא משנה זו והא דרמי בר חמא בריתא היא: אלא על הקרקע. אם יש קרקע לוה ולא תקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות שהן נגבין מן הקרקע דהוי מלתא דשכיחא דלאמרינן בכמה דוכתי דבמילתא דלא שכיחא לא עבוד רבנן תקנתא ואע"פ שאינו שוה כל החוב כדקתני לקמיה קרקע כל שהוא האמרן אפילו אלא מחט גוהה אלא קרדום (כמעשה דקטיעא דאביי (כתובות דף לא.)): ואם אין לו. קרקע לוה: מוכהו. המלוה קרקע כל שהוא בתוך שדהו: לתנור. להניח בו תנור או כירייס המטולטלין: הא אני הלל. אמורא הוה: אלא על עציץ נקוב. שהוא מחובר וכל שכן על קרקע עצמו אם שלו היא: האילה מקומו. דהא מקומו או שלו הוא או השאילוהו לו הואיל ועצץ שלו הוא: דמנח אסיכי. על גבי יתדות ואין הקרקע שלו הלכך נקוב הוי כמחובר ושאינו נקוב אין כאן קרקע: גידמא. גזע דקל קלוף והגזע מחובר בארץ: מסרי מיליהו. בלא כתיבת פרוזבול אלא כך אמר לחברים הרי אתם בית דין וחובי מסור לכם לגבותו כל זמן שאריכה: ולחייב לו יש לו. לאדם אחר שחייב לוה זה מנה: מדרבי נתן. הוי קרקע לוי החייב לשמעון משועבד לפרוזבול של ראובן המלוה את שמעון: שיש בו אחריות נכסים. שישעבד לו קרקעותיו: אינו משמט. לגבוי דמי וכמו שהקרקעות בחזקת המלוה הן וגבויות ממש ואין כאן חוב: סיים לו. הלוה למלוה: שדה אחת בהלוואתו. יחדה לו לגבות הימנה: סיים. הראה בסימניה ובמגריה לגבוי ממש דמי: אפילו כתב כל נכסיי אחראין. אלא דמי לגבוי כל כך כסיים אפ"ה אינו משמט: קריביה דרבי אסי. הוא היה המלוה: מדמין. נראה בעיינו וכמדומין אנו כן ולא שמענו מרבותינו: נעשה מעשה. לחולין ממונו בדיה: דנים שמאי במסכת סוטה (דף כה.) מתו בעליהן עד שלא שמו בית שמאי אומרים נוטלות כתובתן ולא שוות כו': העומד לגבות. מאחר שטר כשר הוא והקרקע משועבד בו: דתפסי להו בי דינא. והפקרן הפקר וגבי מלוה לא קרינן ביה לא יגוש [31]: דתפיס ליה. ואינו נוגשו ומוציאו כלום: שאני משכון. דמטולטלי: דקני ליה. למלוה ואם אבד חייב באחריותו הלכך כגבוי ממי דמי לענין שביעית:

המחזיר

2) בולי וכוטי. עשיריס ועניים. עשיריס שלא יפסידו ועניים שלא יעבלו דלת בפנייסס: בולאות. עשיריס: העבט. ומי הן הלוויס עניים: לעוזא. שאינו מדבר בלשון עברי הוא לעוזא ואומו ששאל רבא היימנו זאת היה מדבר בלשון פרוזבול ופי' לו שבלשונו פרוס פורסא תקנה: אין צריכין פרוסבול. שאין שביעית משמטת חוב של אביהן המת: ר"ג ובית דינו. כלומר נשיאי ישראל שבכל דור ודור: אביהן של יתומין הן. וממונים עליהן ועל ממונם והיו שטרותיהן כמסורים לב"ד. הא דנקט רבן גמליאל שהיה בית דינו קייס ונוהג כשנשיא משנה זו והא דרמי בר חמא בריתא היא: אלא על הקרקע. אם יש קרקע לוה ולא תקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות שהן נגבין מן הקרקע דהוי מלתא דשכיחא דלאמרינן בכמה דוכתי דבמילתא דלא שכיחא לא עבוד רבנן תקנתא ואע"פ שאינו שוה כל החוב כדקתני לקמיה קרקע כל שהוא האמרן אפילו אלא מחט גוהה אלא קרדום (כמעשה דקטיעא דאביי (כתובות דף לא.)): ואם אין לו. קרקע לוה: מוכהו. המלוה קרקע כל שהוא בתוך שדהו: לתנור. להניח בו תנור או כירייס המטולטלין: הא אני הלל. אמורא הוה: אלא על עציץ נקוב. שהוא מחובר וכל שכן על קרקע עצמו אם שלו היא: האילה מקומו. דהא מקומו או שלו הוא או השאילוהו לו הואיל ועצץ שלו הוא: דמנח אסיכי. על גבי יתדות ואין הקרקע שלו הלכך נקוב הוי כמחובר ושאינו נקוב אין כאן קרקע: גידמא. גזע דקל קלוף והגזע מחובר בארץ: מסרי מיליהו. בלא כתיבת פרוזבול אלא כך אמר לחברים הרי אתם בית דין וחובי מסור לכם לגבותו כל זמן שאריכה: ולחייב לו יש לו. לאדם אחר שחייב לוה זה מנה: מדרבי נתן. הוי קרקע לוי החייב לשמעון משועבד לפרוזבול של ראובן המלוה את שמעון: שיש בו אחריות נכסים. שישעבד לו קרקעותיו: אינו משמט. לגבוי דמי וכמו שהקרקעות בחזקת המלוה הן וגבויות ממש ואין כאן חוב: סיים לו. הלוה למלוה: שדה אחת בהלוואתו. יחדה לו לגבות הימנה: סיים. הראה בסימניה ובמגריה לגבוי ממש דמי: אפילו כתב כל נכסיי אחראין. אלא דמי לגבוי כל כך כסיים אפ"ה אינו משמט: קריביה דרבי אסי. הוא היה המלוה: מדמין. נראה בעיינו וכמדומין אנו כן ולא שמענו מרבותינו: נעשה מעשה. לחולין ממונו בדיה: דנים שמאי במסכת סוטה (דף כה.) מתו בעליהן עד שלא שמו בית שמאי אומרים נוטלות כתובתן ולא שוות כו': העומד לגבות. מאחר שטר כשר הוא והקרקע משועבד בו: דתפסי להו בי דינא. והפקרן הפקר וגבי מלוה לא קרינן ביה לא יגוש [31]: דתפיס ליה. ואינו נוגשו ומוציאו כלום: שאני משכון. דמטולטלי: דקני ליה. למלוה ואם אבד חייב באחריותו הלכך כגבוי ממי דמי לענין שביעית:

3) ונתן לאשר אשם לו. ע"ס בתוס' ד"ה אין לריכין), 4) שביעית פ"י מ"ז, ד) פסחים לא. קדושין טו. כתובות יט. פב. ב"ק ט:, ה) שביעית פ"י מ"ח, ו) [ע' תוס' שבועות לז: ד"ה ואין], ז) [לעיל יט.], ח) כתובות לח: פסחים לא: ב"מ פב. שבועות מד. קדושין מ:, ט) [שיך לדף לו:], י) [לעיל ל:], יא) [בבריס טו], יב) [ע' תוס' ב"מ נז. ד"ה אמר ר"נ],

תורה אור השלם

1. וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָּׁה:
ויקרא כו יט
2. כִּי פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ:
דברים טו ח
3. וְהִתְוַדּוּ אֵת חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמָתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ:
במדבר ה ז
4. הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָ וּלְךָ תִהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ:
דברים כד יג

גליון הש"ם

גמ' רבנן אסיב. עיין לעיל דף ז ע"ב תד"ה דלמא: שם וכי מפני שאנו מדמין. לעיל יט ע"ל: תוס' ד"ה שטר שיש בו וכו' מ"מ אלים שפי. עיין שבועות דף לז ע"ב תד"ה ואין מביאין:

מוסף רש"י

הובא בעמוד הקודם

תוספות רי"ד

אמר רב יהודה אמר רב יתומים אין צריכין פרוזבול וכן תני רמי בר חמא יתומים אין צריכין פרוזבול 6) אלא על הקרקע ואם אין לו קרקע מזכהו בתוך שדהו כל שהוא פי' אם אין לו קרקע ללוה מזכהו המלוה בתוך שדהו מתנה כל שהוא וסומכין עליו לכתוב לו פרוזבול וכמה כל שהוא אמר חייא בר רב אשי אמר רב אפילו קלח של כרוב: אמר רב יהודה השאילו מקום לתנור או לכירה כותבין עליו פרוזבול: רב אשי מקני ליה גידמא דדיקלא פי' דקל קצרן מחובר לקרקע וכתב עליה פרוזבול: רבנן דבי רב אשי מסרי מיליהו להדדי פי' כל א' אומר לחבירו הריני מוסר לכם שטרותיי דהיו גובים אותם בשביעית. ואע"ג דרב אשי הוה בבבל ואין שביעית נוהגת בחוצה לארץ ואפילו מדרבנן כדאמרי' הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית דאלמא אין שביעית נוהגת בח"ל אפ"ה השמטת כספים נוהגת שהיא חובת הגוף 7) דלא ס"ל בר' דמקיש השמטת כספים להשמט' קרקעות 8) ואפילו

מד א מי' פ"ע מהל' שמטה הל' כד סמג לאוין רעח עוש"ע ח"מ סימן סז סעיף כח:
מה ב ג מי' שם שם הל' יט עוש"ע שם סעיף כב:
מו ד מי' שם עוש"ע שם סעי' כג:
מז ה מי' שם עוש"ע שם סעי' כב:
מח ו מי' שם הל' מ עוש"ע שם סעי' כ:
מט ז מי' שם הל' כ עוש"ע שם סעי' כב:
נ ח מי' פ"ב מהל' מלוה הל' ו סמג עשין לד עור ש"ע ח"מ סימן פו סעי' ח:
נא ט י כ מי' פ"ע מהל' שמטה הל' ו סמג לאוין רעח עוש"ע ח"מ סימן סז סעיף ב:
נב ל מי' שם הל' יד עוש"ע שם סעי' יב:
נג מ מי' שם הל' עו עוש"ע שם סעי' יח:
נד נ מי' פ"י מהלכות שכירות הל' ח [ופ"ה מהל' מלוה הכ"ג] סמג עשין לד עוש"ע ח"מ סי' עב סעיף ב:

תוספות רי"ד (המשך)

בזמן שאתה משמט כספים אתה משמט קרקע אלא כרבנן דלא מקשי: ר' יוחנן מסר מיליה לר' חייא בר אבא א"ל מי צריכנא מידי אחרינא א"ל לא. פי' צריך אני לכתוב פרוזבול וא"ל איגך צריך די לך שמסרת שטרותיך לפנינו בדברים בעלמא: ת"ר אין לו קרקע ללוה ולערב יש לו קרקע 7) כותבין עליו פרוזבול מדר' נתן דתניא ר' נתן אומר מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאים מזה ונותנים לזה שנאמר ונתן לאשר אשם לו: תנן התם שביעית משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר רב ושמואל דאמרי תרוייהו בשטר שטר שיש בו אחריות נכסים ושלא בשטר שאין בו אחריות נכסים 8) ושלא בשטר מלוה על פה אבל יש בו אחריות נכסים אינו משמט פי' דכמאן דגבוי דמי. תניא כותיה דר' יוחנן ור"ל ש"ח משמט ואם יש בו אחריות נכסים אינו משמט: תניא אידך סיים לו שדה בהלוואתו אינו משמט ולא עוד אפי' כתב לו כל נכסיי אחראין וערבאין לך אינו משמט. קריביה דר' אסי הוה ליה ההוא שטרא דהוה ביה אחריות נכסים אתא לקמיה דר' אסי א"ל אינו משמט 1) א"ל וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה א"ל והתניא כותיה דמר אמר דלמא ב"ש הוא

6) חסר כאן וא"ל תנן התם אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע וכו': 3) עי' קדושין דף לח ע"ב ופע"ג: 9) ל"ל דמזמן שלא לאתה משמט קרקע לי אתה משמט כספים אלא כרבנן דלא מקשי: 7) חסר כאן וא"ל כותבין עליו פרוזבול לו ולערב אין להן קרקע ולחייב לו יש לו קרקע כותבין עליו וכו': 8) חסר וא"ל ר"י וכ"ל דאמרי תרוייהו בשטר שטר שאין בו אחריות נכסים ושלא בשטר וכו': 1) חסר כאן שוה לאתה וא"ל אתה רב אסי לקמיה דר"י א"ל משמט והא מר הוא דאמר אינו משמט

עין משפט נר מצוה

נה א ב ג מיי' פ"ט מהל' שמיטה הל' כמ (והכ"מ) סמג לאוין רעא טוש"ע מ"מ סימן מז סעי' לו:

נו ד ה מיי' שם הל' כד (והל' כה והל' כו) טוש"ע שם סעי' לג:

נז ו ז מיי' פ"ח מהל' עבדים הל' טו סמג לאוין קמ טוש"ע י"ד סימן רמז סעיף מז:

ח מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים דין ד טוש"ע י"ד סי' רנב סעיף ז:

נח ט מיי' פ"ט מהל' עבדים הלכה ה (טוש"ע יו"ד סימן רמז סעי' ח):

תוספות רי"ד

דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי: תנן התם המחזיר חוב לחבירו בשביעית יאמר לו משמט אני אם אמר לו אע"פ כן יקבל ממנו שנאמר וזה הדבר השמטה. פי' כדבור בעלמא שאמר משמיט אני קיים המצוה ואח"כ מותר לגבות חובו אמר רבא ותלי ליה עד דאמר הכי פי' כיון שקיים המצוה ואמר משמט אני אבל אם לא הביאם לו כלל אינו יכול לכופו שיביאם אליו שהרי לא קיים שום מצוה: איתיביה אביי כשהוא נותן לו אל יאמר לו מחוייבני ונותנם לך אלא יאמר שלי הם ובמתנה אני נותנם לך א"ל ותלי ליה עד דאמר לו הכי: אבא בר מרתא הוה מסיק בי רבא זוזי אייתיהו ניהליה בשביעית א"ל משמט אני שקלינהו ואזל אתא אביי אשכחיה דהוה עציב א"ל אמאי עציב מר א"ל הכי הוה מעשה אזל לגביה א"ל אמטיית לי' זוזי למר א"ל ומאי אמר לך א"ל משמט אני א"ל ולא אמרת ליה אעפ"כ א"ל לא א"ל אי אמרת ליה אעפ"כ הוה שקלינהו מינך השתא נמי אמטיינהו ניהליה ואימא ליה אעפ"כ אמטיינהו ניהליה וא"ל אעפ"כ וקבלינהו מיניה אמר לא הוה ביה דעתא להאי צורבא דרבנן מעיקרא: אמר רב יהודה אמר רב נחמן נאמן אדם לומר פרוזבול היה לי ואבד ממני מ"ט כיון דתקינו ליה רבנן לא שביק היתירא ואכיל איסורא כי הוה אתי לקמיה דרב א"ל מידי פרוזבול היה לך ואבד כגון זה פתח פיך לאלם הוא: תנן וכן ב"ח שהוציא ש"ח ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא ירפרעו תנאי היא דתניא המוציא ש"ח על חבירו צריך שיהא עמו פרוזבול וחכ"א אינו צריך: **מתני'** עבד שנשבה ופדאוהו לשם עבד ישתעבד לשם ב"ח אל ישתעבד רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד: במאי עסקי' אילימא לפני יאוש לשם ב"ח אמאי לא ישתעבד פי' הרי של רבו ראשון הוא ומה כח יש ביד הפודהו לשם ב"ח להפקיעו מתחת יד רבו הראשון שלא נתייאש ממנו (יצא) [אלא] לאחר יאוש לשם עבד אמאי ישתעבד פי' דקס"ד לרבו הראשון קאמר וכיון שרבו הראשון נתייאש הימנו ה"ל כאילו הפקירו וקי"ל המפקיר עבדו יצא לחירות: אמר אביי לעולם לפני יאוש ולשם עבד ישתעבד לרבו ראשון לשם בן חורין לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לרבו שני לא דהא לשם ב"ח פרקיה לרבו ראשון נמי לא דילמא ממנעי ולא פרקי לא נתייאש ממנו מ"מ מפני תיקון העולם כדי שיפדוהו ולא ישתקע ביד הגרים אמרו שאם פדאוהו לשם

תורה אור השלם

1. וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגשׂ את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה ליי׳:
דברים טו ב

2. וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם והיו לכם לאחזה:
ויקרא כה מה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמר כו' כהאי צורבא מרבנן:

מוסף רש"י

ואם אמר לו. ליה, אע"פ כן. איי חפץ שימטנו, יקבל ממנו (שבת קמח:). שנאמר וזה דבר השמטה. אפילו מקבל מוכו יחיל לו שמיטה בדבורו (שם), וכן בעל חוב שמוציא שטר חוב. אחר שביעית, ואין עמו פרוזבול. זה אומר השמיטתו שביעית וזה אומר פרוזבול היה לי שלא משמיטנו שביעית, ואבד, הרי אלו לא יפרעו. מייסרן (נאמה שאומרת אבד ניטי) שמא כבר נגמה בגנו וזה השמיטתו שביעית (כתובות פט ב).

תוספות רי"ד (המשך)

ב"ח שיהא ב"ח וכופין את רבו ראשון לשחררו שאם אתה אומר ישתעבד לרבו ראשון ז) קסבר כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים: רבא אמר לעולם לאחר יאוש לשם עבד ישתעבד לרבו שני שרבו ראשון כבר נתייאש ולקמן אמרי' ממאן קנייה רבו שני לשם בן חורין לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לרבו שני לא דהא לשם ב"ח פרקיה לרבו ראשון נמי לא דהא לאחר יאוש הוא רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד לרבו ראשון כדחזקיה דאמר חזקיה מפני מה אמרו ישתעבד לרבו ראשון שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו אי אם אמר לו אע"פ כן יקבל ממנו שנאמר וזה הדבר השמטה. פי' כדבור בעלמא שאמר משמיט אני קיים המצוה ואח"כ מותר לגבות חובו אמר רבא ותלי ליה עד דאמר הכי פי' כיון שקיים המצוה ואמר משמט אני אבל אם לא הביאם לו כלל אינו יכול לכופו שיביאם אליו שהרי לא קיים שום מצוה: איתיביה אביי כשהוא נותן לו אל יאמר לו מחוייבני ונותנם לך אלא יאמר שלי הם ובמתנה אני נותנם לך א"ל ותלי ליה עד דאמר לו הכי: אבא בר מרתא הוה מסיק בי רבא זוזי אייתיהו ניהליה בשביעית א"ל משמט אני שקלינהו ואזל אתא אביי אשכחיה דהוה עציב א"ל אמאי עציב מר א"ל הכי הוה מעשה אזל לגביה א"ל אמטיית לי' זוזי למר א"ל ומאי אמר לך א"ל משמט אני א"ל ולא אמרת ליה אעפ"כ א"ל לא א"ל אי אמרת ליה אעפ"כ הוה שקלינהו מינך השתא נמי אמטיינהו ניהליה ואימא ליה אעפ"כ אמטיינהו ניהליה וא"ל אעפ"כ וקבלינהו מיניה אמר לא הוה ביה דעתא להאי צורבא דרבנן מעיקרא: אמר רב יהודה אמר רב נחמן נאמן אדם לומר פרוזבול היה לי ואבד ממני מ"ט כיון דתקינו ליה רבנן לא שביק היתירא ואכיל איסורא כי הוה אתי לקמיה דרב א"ל מידי פרוזבול היה לך ואבד כגון זה פתח פיך לאלם הוא: תנן וכן ב"ח שהוציא ש"ח ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא ירפרעו תנאי היא דתניא המוציא ש"ח על חבירו צריך שיהא עמו פרוזבול וחכ"א אינו צריך: **מתני'** עבד שנשבה ופדאוהו לשם עבד ישתעבד לשם ב"ח אל ישתעבד רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד: במאי עסקי' אילימא לפני יאוש לשם ב"ח אמאי לא ישתעבד פי' הרי של רבו ראשון הוא ומה כח יש ביד הפודהו לשם ב"ח להפקיעו מתחת יד רבו הראשון שלא נתייאש ממנו (יצא) [אלא] לאחר יאוש לשם עבד אמאי ישתעבד פי' דקס"ד לרבו הראשון קאמר וכיון שרבו הראשון נתייאש הימנו ה"ל כאילו הפקירו וקי"ל המפקיר עבדו יצא לחירות: אמר אביי לעולם לפני יאוש ולשם עבד ישתעבד לרבו ראשון לשם בן חורין לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לרבו שני לא דהא לשם ב"ח פרקיה לרבו ראשון נמי לא דילמא ממנעי ולא פרקי לא נתייאש ממנו מ"מ מפני תיקון העולם כדי שיפדוהו ולא ישתקע ביד הגרים אמרו שאם פדאוהו לשם

מעובדי כוכבים אם מקבל עליה אחריות מחייב עליה בכל ירושה ועובד כוכבים שהלוה לישראל על ממונו אי הוה קני עובד כוכבים מישראל לא מחייב ישראל אפי' משכנו בשעת הלוואה משום דאליס שיעבודיה דלא חשיב מלוי ביד ישראל דדרשינן לא ימנה מי שמלוי בידו למעוטי ייחד לו בית אפי' קינבל עליו אחריות כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף ו.) ומיהו בפ"ק דקידושין (דף ח:) גבי קדשה במשכון אחריס דמקודשת ומייתי מדר' ינחק צריך לומר דדוקא במשכנו אלא בשעת הלוואתו מקודשת דבפרק האומנין (ב"מ פב.) משמע דלא מהני דר' יצחק להתחייב באונסין ולא חשיב אלא כשומר שכר אלמא לא חשיב כשלו לגמרי א"כ מאיזה טעם נחשב כשומר שכר אם לא משום דנהנה דקני ליה לקנות בו את המשה וקרקעות אי בחליפין וא"כ בשעת הלוואתו אינו יכול לקדש בו את המשה:

לא שביק היתירא ואכיל איסורא. אומר ר"ת דמהאי טעמא נאמן אפי' בלא שבועה:

לעולם לפני יאוש כו'. גרסו שני לא דהא לשום בן חורין פרקיה ה"ה דמצי למימר גרסו שני לא דהא לפני יאוש הוא:

דלמא מימנעי ולא פרקי ליה. ואי"ת מהאי טעמא כשפדאו לשום עבד ישתעבד גרסו שני וי"ל דמטעם זה אין ראוי לגזול לזה את עבדו ונתנו לחבירו ולא שייך האי טעמא אלא כשפודהו לשם מלוה לשם בן חורין:

בין כך ובין כך ישתעבד כדחזקיה. פירש בקונטרס גרסו ראשון וכן מגיה ר"ת דאי כשפדאו לשם עבד ישתעבד לשני יפיל עצמו לגייסו' כדי שיוציא לענין מציאה ומתנה דלא קני ליה שני אלא שונא גרסו ראשון מתמול אלשום ומפקיע עצמו ממנו ומיהו נוכל לומר דלא פליג ר' שמעון בן גמליאל אחנא קמא אלא בפדאו לשום בן חורין דמשום דבר מועט לא יפיל עצמו לגייסות: **אי** לפני יאוש קאמריתו. אע"פ שמסתפק ר' שמעון בן גמליאל בדברי רבנן מ"מ לא מסתבר ליה לרבא כלל לומר דפליג לפני יאוש אבל

ז) אהמחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אע"פ כן יקבל הימנו שנאמר [1]וזה דבר השמטה אמר [2]רבה ותלי לי' עד דאמר הכי איתיביה אביי כשהוא נותן לו [3]אל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הן ובמתנה אני נותן לך אמר ליה [4]תלי ליה נמי עד דאמר הכי אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי הוה מסיק ביה רבה זוזי אייתיהו ניהליה בשביעית אמר ליה משמט אני שקלינהו ואזל אתא אביי אשכחיה דהוה עציב אמר ליה אמאי עציב מר אמר ליה הכי הוה מעשה אזל לגביה אמר ליה אמטית ליה זוזי לר' אמר ליה אין אמר ליה ומאי אמר לך אמר ליה משמט אני אמר ליה ואמרת ליה אף על פי כן אמר ליה לא אמר ליה ואי אמרת ליה אף על פי כן הוה שקלינהו מינך השתא מיהת אמטינהו ניהליה ואימא ליה אע"פ כן אזל אמטינהו ניהליה ואמר ליה אף על פי כן שקלינהו מיניה אמר לא הוה ביה דעתא בהאי צורבא מרבנן מעיקרא אמר רב יהודה אמר רב [5]נחמן [6]נאמן אדם לומר פרוסבול היה בידי ואבד ממני מאי טעמא כיון דתקינו רבנן פרוסבול [7]לא שביק היתירא ואכיל איסורא כי אתו לקמיה דרב [8]אמר ליה מידי פרוסבול היה לך ואבד [9]כגון זה פתח פיך לאלם הוא תנן [10]וכן בעל חוב שמוציא שטר חוב ואין עמו פרוסבול הרי אלו לא יפרעו תנאי היא דתניא המוציא שטר חוב צריך שיהא עמו פרוסבול וחכמים אומרים אינו צריך: **מתני'** [11]עבד שנשבה ופדאוהו אם לשום עבד ישתעבד אם לשום בן חורין לא ישתעבד רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד: **גמ'** במאי עסקינן אילימא לפני יאוש לשום בן חורין אמאי לא ישתעבד אלא לאחר יאוש לשום עבד אמאי ישתעבד אמר אביי לעולם לפני יאוש ולשום עבד ישתעבד לרבו ראשון לשום בן חורין לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לרבו שני לא דהא לשום בן חורין פרקיה לרבו ראשון נמי לא דהא לאחר יאוש הוה רבן שמעון בן גמליאל אומר בין כך ובין כך ישתעבד כדחזקיה דאמר חזקיה מפני מה אמרו בין כך ובין כך ישתעבד שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו מיתיבי אמר להן רשב"ג [12]כשם שמצוה לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים בשלמא לאביי דאמר לפני יאוש היינו דקאמר כשם אלא לרבא דאמר לאחר יאוש האי כשם משום דחזקיה הוא אמר לך רבא רשב"ג [13]לא הוי ידע מאי קאמרי רבנן והכי קאמר להו אי לפני יאוש קאמריתו היינו כשם אי לאחר יאוש קאמריתו כדחזקיה ולרבא דאמר לאחר יאוש ולרבו שני רבו שני ממאן קני ליה משבאי שבאי גופיה מי קני ליה אין קני ליה למעשה ידיו דאמר ריש לקיש [14]מנין לעובד כוכבים שקנה את העובד כוכבים למעשה ידיו שנאמר [2]וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו [15]אתם קונים מהם ולא

גרים עד שיתייאש ממנו רבו ואח"כ יברח מהם ויהיה ב"ח מ"ה תקון רבנן שביאוש יצא ב"ח אך המפקיר עבדו מרצונו ג) וקי"ל אביי ורבא הלכה כרבא ואקשי' ולרבא דאמר לשם עבד ישתעבד לרבו שני רבו שני ממאן קנייה משבאי שבאי גופיה מיקני ליה אין למעשה ידיו כדריש לקיש דאר"ל מנין לגוי

ז) ל"ל ממנעי ולא פרקי: רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד קסבר כשם כו'. ג) נראה דל"ל בוודאי לא ב"ח וקי"ל כו':

ז) שביעית פ"י מ"ח שבת קמח:. ב) [גי' הערוך בערך תלה רבא וש"ס וכ"מ פ"ט מהל' שמיטה הלכה כה]. ג) [בהרא"ש פיסא אמר ר"י אמר רב נחמן וכו' אבל בטור וכ"י מ"מ פי' מז משמע דהיה גרסתם אמר רב נחמן נאמן וכו' ולא היה לפניהם אמר רב יהודה]. ד) [ע"ז לט: תולין ד. תמורה מז.]. ה) [כתובות ל. ב"ב מא.]. ו) כתובות פט., ז) [תוספתא פ"ג], ח) [יומא מ. יב"ב], ט) [יבמות מז.]. י) [ערכין כח:]. כ) [דברים טו:].

ולא הם קונים מכם ולא הם קונים זה מזה יכול לא יקנו זה את זה יכול לא יקנו זה את זה האמרת לא הם קונים זה מזה ה"ק ולא הם קונים זה מזה לגופו יכול לא יקנו זה את זה למעשה ידיו אמרת ק"ו [1]עובד כוכבים ישראל קונה עובד כוכבים עובד כוכבים לא כ"ש ואימא הני מילי בכספא אבל בחזקה לא [6]אמר רב פפא עמון ומואב טהרו בסיחון אשכחן עובד כוכבים עובד כוכבים עובד כוכבים ישראל מגלן דכתיב [1]וישב ממנו שבי אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן [2]עבד שברח מבית האסורים יצא לחירות ולא עוד אלא שכופין את רבו וכותב לו גט שיחרור תנן רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [3]כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה בשלמא לאביי מוקי לה להאי לפני יאוש [4]והאי לאחר יאוש אלא לרבא דאמר לאחר יאוש קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן אמר לך רבא טעמא מאי משום דחזקיה בורח שאני השתא לקטלא מסר נפשיה אפולי אפיל נפשיה לגייסות אמתיה דמר שמואל אשתבאי פרקוה לשום אמהתא ושדרוה ליה שלחו ליה אנן כרשב"ג סבירא לן את אי נמי כרבנן סבירא לך אנן לשום אמהתא פרקינן לה ניהלה ואינהו סבור לפני יאוש הוה ולא היא לאחר יאוש הוה ושמואל לא מיבעי' דאשתעבודי לא משתעבד בה אלא גיטא דחירותא נמי לא אצרכה שמואל לטעמיה [5]דאמר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שיחרור שנאמר [2]וכל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד שאין לו רשות לרבו עליו אין קרוי עבד אמתיה דרבי אבא בר זוטרא אישתבאי פרקה ההוא תרמודאה לשום איתתא שלחו ליה לדידיה אי יאות עבדת ° שדר לה גיטא דחירותא היכי דמי אי דמצו פרקי לה למה לי גיטא דחירותא אי דלא מצו פרקי לה כי שדר לה גיטא דחירותא מאי הוי לעולם דמצו פרקי לה וכיון דמשדר לה גיטא דחירותא חבורי מחברי אהדדי ופרקי לה ואב"א לעולם דלא מצו פרקי לה וכיון דמשדר לה גיטא דחירותא מיתזלא באפיה ומפריק לה והאמר מר [7]חביבה להן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן הני מילי בצינעא אבל בפרהסיא זילא בהו מילתא ההיא אמתא דהות בפומבדיתא דהוו קא מעבדי בה אינשי איסורא אמר אביי אי לאו דאמר [8]רב יהודה אמר שמואל [9]כל המשחרר עבדו עובר בעשה הוה כייפנא ליה למרה וכתיב לה גיטא דחירותא רבינא אמר כי הא מודה רב יהודה משום מילתא דאיסורא ואביי משום איסורא לא האמר רב חנינא בר רב קטינא אמר ר' יצחק [10]מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין

וכפו

בן חורין (לקמן מא:) דכופין את רבו המס משום דאיכא מצוה רבה לשמעת ילרה כדשרינן הכא משום מצוה דרבים: גופיה

ולא הם קונים. את אחד מכם: **לגופו.** שיהא לריך הימנו גט או אם יבחה ממנו ויתגייר מותר בבת ישראל שאין גופו קנוי לאחרו: **עובד כוכבים קונה ישראל.** למעשה ידיו שנאמר וכי תשיג יד גר וגו' או לעקר משפחת גר (ויקרא כה): **ה"מ.** דעובד כוכבים קונה אחרו: **בכספא.** דומיא דעובד כוכבים קונה ישראל בכסף דכתיב מכסף מקנתו[1] בעבדי הנמכר לעובד כוכבים וקניית עובד כוכבים בעובד כוכבים הא ילפת ליה מקניית עובד כוכבים בישראל: **בחזקה.** כגון שבאי שהחזיק בו וקנאו בחזקה יאות כשהפקירו רבו כשנתיישב הימנו (ולא בכסף) [6] חזקה שעבד כנעני נקנה בו היינו חזקה של עבדות הלבישו הנעילו הרחילו לרבו כדתני בהמשה נקנית (קדושין כב:) נהי דישראל קני ליה לעובד כוכבים בחזקה דאיתקוש עבדים לקרקעות[2] אבל עובד כוכבים לא קני קרקע בחזקה כישראל אלא כל קניינו בכסף: **עמון ומואב טהרו בסיחון.** אלמא עובד כוכבים קונה מחבירו קרקע בחזקה. והאי עבד נמי כיון דאפקריה ישראל ביאות קנה ליה עובד כוכבים בחזקה: **טהרו בסיחון.** דכתיב (דברים ב) אל תצר את מואב וכן בני עמון אל תצורם (שם) וכתיב (במדבר כא) כי חשבון עיר סיחון וגו' אלמא טהר מואב בסיחון ובני עמון אשכחן ביאתה (שופטים יא) שאמרו לו מלאכי בני עמון כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק ואשכחן כשכבשו את ארץ סיחון וירש את ארצו מארנון עד יבוק וגו'[3] אלמא מבני עמון כבשה והדור ישראל וכבשו מיניה וטהרה להם על ידו אלמא קנייה בחזקה: **עובד כוכבים מישראל מגלן.** כגון עבד זה דשייך במצות: **וישב ממנו שבי.** מדקרי ליה שבי דידיה ש"מ קנייה בחזקה: **מן האסורין.** עבד כנעני של ישראל שנשבה וברח מן האסורין של עובדי כוכבים: **יצא לחירות.** מלהשתעבד לרבו עוד: **וכותב לו גט.** להתירו בבת ישראל: **א"ר יוחנן כל מקום שו.** וקשיא דר' יוחנן אדר"י: **נקטלא מסר נפשיה.** כדי לצאת מידי גייסות שהרי בורח מן האסורין ויודע שאם ישיגוהו יהרג: **ואינהו.** דפרקוה לשום אמהתא: **סבור.** דלא נתיישב מר שמואל הימנה: **יאות.** הוי הפקר: **אין.** יתירא הוא: **תרמודאה.** עובד כוכבים היה מתרמוד: **שלחו ליה לדידיה.** לר' אבא: **אי דמצו פרקי לה.** שהעובד כוכבים רוצה לתתה בדמים: **למה לי גיטא דחירותא.** דעבד לה לשם עבדות: **מאי הוי.** הרי כבושה היא ביד העובד כוכבים: **חבורי מחברי.** בני העיר אהדדי ופרקי לה אבל לשם עבדות לא היו רוצין לפדותה לו בלית להו דר"ש [ב"ג]: **מיזלא באפיה.** מפני שיגלה לכל שבחת ישראל היתה: **ומפריק לה.** נותנה בכדי פדיונה: **ואמר מר.** במס' ע"ז (ד' כב:): **בעשה.** לעולם בהם תעבודו (ויקרא כה): **וכתב לה גיטא דחירותא.** ונקיב לה ישראל ומינער לה:

אבל בחזקה לא. פי' בקונטרס חזקה של עבדות כגון הלבישו הנעילו והרחילו לרבו כדתניא בפ"ק דקדושין (דף כב:) וקשה דאפילו ישראל מישראל לא קני עבד עברי אלא בכסף ושטר כדאמר בפ"ק דקדושין (דף יד:) כ"ש עובד כוכבים ועוד דאמר התם אשכחן עבדי המכר לעובד כוכבים הואיל וכל קנייתו של עובד כוכבים בכסף ופר"ת הואיל וכל קנייתו של עובד כוכבים בע"ע אבל בעלמא קנייתו של עובד כוכבים במשיכה לר' יוחנן דקיי"ל כוותיה לגבי ריש לקיש וכיון דאמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות א"כ לעובד כוכבים במשיכה כדמוכח בפ"ב דבכורות (דף יג.) אלא לריך לפרש דהכא בחזקה של כבוש מלחמה אייתי וכן פר"ח: **עמון ומואב טהרו בסיחון.** היכי דקנו אלכס בחזקה קנו נמי גופס בחזקה:

דכתיב וישב ממנו שבי. ואי"ת למה לי השתא הא דעמון ומואב טהרו בסיחון השתא עובד כוכבים ישראל קני עובד כוכבים לעוב' כוכבים לא כל שכן וי"ל דמוישב ממנו שבי לא הוה יכולים להפקיעו מידו תשובה בודאי המפקיר עבדו ואינו עומד תחת שום אדם יצא לחירות אבל זה שעומד ביד השבאי שקנאו בחזקה כדאמרן אין כח בידינו לשחררו ולא מיבעיא בהפקר בלחוד אלא אע"ג דכתב ליה גיטא דחירותא אינו יכול להוציאו מתחת רשות אחרים ונהי שהועילו הפקירו ושחררוו שאם יברח מיד השבאי שאין רבו הראשון יכול להחזיק בו אלא הרי הוא משוחרר אבל אם מכרו שבאי לישראל קנאו מיד השבאי למעשה ידיו ואין כח לרבו הראשון להפקיעו מתחת ידו לא בהפקר ולא בשחרור וה"ה אם מכר ראובן עבדו לשמעון למעשה ידיו שלא מכר לו אלא קנין הדמים וקנין האסור שייך לעצמו אינו יכול ראובן לשחררו ולהפקיעו מתחת רשותו של שמעון והילכך ישתעבד לרבו שני ומיהו אע"ג דאמר רבא ישתעבד לרבו שני אין רבו שני יכול לשחררו ולהתירו בבת ישראל עד שיתפיס רבו ראשון שהרי השבאי לא קנאו אלא למעשה ידיו שהוא קנין דמים אבל קנין האסור שהוא קנין הגוף שצריך גט נשאר אצל רבו ראשון ומה שיש לשבאי מכר לישראל ולא יכול למכור לו כ"א קנין דמים אבל קנין האסור אצל רבו ראשון נשאר הילכך אין כח לרבו שני לשחררו ולהתירו בבת ישראל כ"א רבו ראשון ורבו ראשון נמי בלא רבו שני אינו מועיל שהרי קנין דמים אינו שלו אלא משחרר ראשון ושני אם רוצה מחייאש ממנו ומפקירו והוא מותר בבת ישראל. וכן נמי המוכר עבדו לכנעני וחזר הכנעני ומכרו לישראל קנין האסור אצל רבו הראשון נשאר שהכנעני לא קנה קנין האסור כי אם קנין דמים ומה שקנה הוא יכול להקנות לישראל ולא יותר והלכך רבו ראשון צריך לשחררו ולהתירו בבת ישראל ולא רבו שני ורבו שני מתייאש ממעשה ידיו. וכן נמי אם מכרו רבו ראשון לישראל למעשה ידיו שקנין האסור נשאר אצלו שיחרור ראשון מתירו בבת ישראל ולא שיחרור השני אלא משחרר ראשון ומפקיר שני ואז הוא ב"ח גמור: אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן עבד שברח מבית האסורים יצא לחירות ולא עוד אלא שכופין את רבו וכותב לו גט חירות ופריך תנן רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה בשלמא לאביי דמוקי לה לפני יאוש הא לאחר יאוש אלא לרבא דמוקי לה לאחר יאוש ואפ"ה ישתעבד לרבו ראשון ק' דר' יוחנן אדר' יוחנן. ומהדר אמר לך רבא טעמא מאי משום דחזקיה בורח שאני השתא לקטלא מסר נפשיה אפולי אפיל נפשיה לגייסות.

[6] אמר אביי אי לאו דאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה הוה כייפנא ליה למרה וכתיב לה גיטא דחירותא רבינא אמר כי הא מודה רב יהודה משום איסורא:

[6] הכיא אמתא דהוה בפומבדיתא דהוו קמעבדי בה איסורא דאיסורא. אמר אביי אי לאו דאמר רב יהודה:

---

[1] [חולין ס: סנהדרין לד:], [2] ב"ק סט. ב"מ קעד. מכות עז. סנהדרין לא. לקמן עה. ב"מ לח: [בכורות כד.], [3] קדושין עב: מזר סב: יבמות מח., [4] ע"ז כב:, [5] ברכות מז: ע"ש, [6] יבמות סו. לקמן מג:, [7] [ויקרא כה], [8] [קדושין כב:], [9] [במדבר כא],

תורה אור השלם

1. וְיִשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי: במדבר כא א
2. וְכֶסֶף עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף וּמָלֵתָה אַחַר אֲז יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מד

גליון הש"ם

גמ' שדר לה גיטא דחירותא. קשה לי הא מין דלא היה כח ביד ב"ד להוציאו משועבד לכוכבים אין כח ביד הנעבדים להקדישו ולהפקירו דלפי אם עבדא המקרקעי הא בגזל קרקע אם אינו יכול להוציאו בדיינים א"י להקדים כדאיתא בפ"ק דמציעא גבי מסיפא וא"כ היאך יכול לשחררו ועי' **תו"ה** כל המשחרר יבו' התם ביון דאין היורשין. עי' בתשובת מהר"ש לבית מי כלל ד סימן מו:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בחזקה וכו' ולא בכסף (חזקה) תז"מ וג"ב לשון הר"ן ולא בכסף ולא בחזקה:

מוסף רש"י

עמון ומואב טהרו בסיחון. ע"י סיחון טהרו מרגם לישראל, בגמרא כתיב (במדבר כא) כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו', ובעמון מפורש במלחמת בני גד בספר יהושע (יג) ויהי להם הגבול יעזר וכל ארץ הגלעד וחצי ארץ בני עמון, וקל חשיב ואזיל, וכתיב בסיפיה יתר ממלכות סיחון, אלמא סיחון ככבש ארץ בני עמון, ועוד מלינו במלך בני עמון שאמר למלאכי יפתח (שופטים יא) כי לקח ישראל את ארצי מארנון ועד היבוק, אלמא ארץ בני עמון הוא והם מסיחון ובכשוהו, דכתיב בו וירבו את ארצו מארנון ועד היבוק, אבל מהבשאר ביתם לא לקחו אלא (חולין ס:). חדרן מערב. בגמ' פשוט (ב"ב קנו:) **וצידן.** בתמכת גיטין (עד.) **וראיה אחרונה.** בדיני ממונות הבני (סנהדרין לא). שנתלקו בני ממלכות בתנאי שטר ראיה לאמור את הדין, בראשונה הלכה כמותו ובאחרונה אין הלכה כמותו (ב"מ לח:). **ואינו צריך גט שחרור.** לחיות מותר בישראל (קדושין עב:).

תוספות רי"ד

שקנה את הכנעני למעש' ידיו שנאמר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו אחם קונים מהם ולא הם קונים מכם ולא הם קונים זה את זה לגופיה יכול כשם שלא יקנו זה את זה לגופיה כך לא יקנו זה את זה למעשה ידיו אמרת כנעני ישראל קונה למעשה ידיו כדכתיב ונמכר לגר תושב או לעקר משפחת גר גר זה הכנעני כנעני לא כ"ש: ואימא ה"מ דקני ליה בכספא אבל בחזקה לא ק"ו לכנעני בכספא מיירי אבל בחזקה שגזלו בכח מחבירו מי [יימר] לן דקני לי' כגון זה עבד שנשבה שלקחו השבאי בכח ובחזקה מישראל מגלן דקני ליה למעשה ידיו אמר רב פפא עמון ומואב טהרו בסיחון פי' עמון ומואב היתה ארצם אסורה לישראל ובעבור שבא סיחון ונטלה מהם הותרה לישראל שקנאה סיחון בכח ובחזקה שנתייאשו עמון ומואב ממנה וחזרו ישראל ולקחוה מסיחון אלמא כנעני קונה מחבירו בחזקה: אשכחן כנעני כנעני כנעני ישראל מנין שנאמר וישב ממנו שבי פי' מדקרי ליה שבי ש"מ קנייה. ומכאן מוכיח שנכסי ישראל שאנסום כנענים ונתייאשו הבעלים וקנאם ישראל אחר הרי הם שלו ואין הראשון יכול להוציאם מיד השני ואפי' בדמים

עין משפט נר מצוה

נמ א מי' פ"ח הל' עבדים הלכה ג:
ם ב ג מיי' פ"ח שם הל' יד טוש"ע י"ד סי' רמ"ו סעי' סו:
סא ד מיי' שם פ"ט הל' ו סמג עשין פב טוש"ע י"ד סימן רמז סעיף עט:

תוספות רי"ד (המשך)

וע"כ לא פליגי רשב"ג אלא בעבדים וכחזקיה אבל בשאר נכסים מודה ואי ק' מאי קסבר רבא דאמר ישתעבד לרבו שני אע"פ שהוא לאחר יאוש והא כיון דייאש מיניה מריה ה"ל כאילו הפקירו ואי קסבר המפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שחרור א"כ משעה שנתייאש נשתחרר והרי הוא כן חורין והיאך ראשי השני לשעבדו ואי אמרי' דקסבר דצרי' גט שחרור א"כ כיון שרבו [ראשון] אדוק בו היאך יכול רבו [שני] לשעבדו והרי רבו ראשון יכול לכתוב לו שחרור להפקיעו מידו תשובה בודאי המפקיר עבדו ואינו עומד תחת שום אדם יצא לחירות אבל זה שעומד ביד השבאי שקנאו בחזקה כדאמרן אין כח בידינו לשחררו ולא מיבעיא בהפקר בלחוד אלא אע"ג דכתב ליה גיטא דחירותא אינו יכול להוציאו מתחת רשות אחרים ונהי שהועילו הפקירו ושחררוו שאם יברח מיד השבאי שאין רבו הראשון יכול להחזיק בו אלא הרי הוא משוחרר אבל אם מכרו שבאי לישראל קנאו מיד השבאי למעשה ידיו ואין כח לרבו הראשון להפקיעו מתחת ידו לא בהפקר ולא בשחרור וה"ה אם מכר ראובן עבדו לשמעון למעשה ידיו שלא מכר לו אלא קנין הדמים וקנין האסור שייך לעצמו אינו יכול ראובן לשחררו ולהפקיעו מתחת רשותו של שמעון והילכך ישתעבד לרבו שני ומיהו אע"ג דאמר רבא ישתעבד לרבו שני אין רבו שני יכול לשחררו ולהתירו בבת ישראל עד שיתפיס רבו ראשון שהרי השבאי לא קנאו אלא למעשה ידיו שהוא קנין דמים אבל קנין האסור שהוא קנין הגוף שצריך גט נשאר אצל רבו ראשון ומה שיש לשבאי מכר לישראל ולא יכול למכור לו כ"א קנין דמים אבל קנין האסור אצל רבו ראשון נשאר הילכך אין כח לרבו שני לשחררו ולהתירו בבת ישראל כ"א רבו ראשון ורבו ראשון נמי בלא רבו שני אינו מועיל שהרי קנין דמים אינו שלו אלא משחרר ראשון ושני אם רוצה מחייאש ממנו ומפקירו והוא מותר בבת ישראל. וכן נמי המוכר עבדו לכנעני וחזר הכנעני ומכרו לישראל קנין האסור אצל רבו הראשון נשאר שהכנעני לא קנה קנין האסור כי אם קנין דמים ומה שקנה הוא יכול להקנות לישראל ולא יותר והלכך רבו ראשון צריך לשחררו ולהתירו בבת ישראל ולא רבו שני ורבו שני מתייאש ממעשה ידיו. וכן נמי אם מכרו רבו ראשון לישראל למעשה ידיו שקנין האסור נשאר אצלו שיחרור ראשון מתירו בבת ישראל ולא שיחרור השני אלא משחרר ראשון ומפקיר שני ואז הוא ב"ח גמור: אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן עבד